

שיעור כללי

האם נתינת הגט זוקקת בית דין ?

היום נעסוק בעזרת ה' בשאלה האם נתינת הגט זוקקת בית דין או לא. שאלה זו תלויה בפירושו של כמה וכמה סוגיות במסכתנו ובמסכתות אחרות. אחת מן הסוגיות היא סוגיית הגמ' אצלנו בדף ה:.. בשיעור נעסוק בעזרת ה' ברוב המקורות שהובאו על ידי הפוסקים ונראה כמה דרכים בביאור הלכות הנוגעות בענין. מראי המקומות בנויים תחילה על המקורות במסכתנו ולאחר מכן הסוגיות הנוספות בש"ס ודברי הפוסקים.

סוגייתנו ומקורות נוספים במסכת גיטין

- עיין גמ' ה: 'איתמר בפני כמה נותנו לה' עד 'אשה מידע ידעי ולא סמכי עלה'. וראה תוס' בד"ה 'הכיל' ומה שהקשה התפארת יעקב על אתר.
- ראה משנה לקמן פו. 'שלשה גיטין פסולין'.
- ראה משנה לקמן פח: 'גט מעושה' ובגמ' שם 'אביי אשכחיה לרב יוסף' עד סוף הענין שם.

מקורות נוספים הקשורים לענייננו

- פסוקי התורה בענין הגירושין והתרגום המיוחס ליונתן שם.
- שו"ת תרומת הדשן סי' רמח'. * מקור הדברים באור זרוע סי' תשמה.
- תומים על חושן משפט סי' ט' סוף ס"ק ב'.
 - שו"ת חיים שאל סי' לט אות י'.
- משנה בכורות פרק ד' משנה ו' ובפירוש הברטנורא שם.
- משנה סנהדרין ב'. 'דיני ממונות בשלשה' ושם 'החליצה והמאונן בשלשה' ורש"י בד"ה 'מאונן'.
 - נודע ביהודה אבן העזר סי' קיד' - הראיה מרש"י.
 - מהר"ם שי"ף ומרומי שדה שם.
 - חידושי רעק"א שם.
- משנה בבא בתרא קעג. למטה 'המלווה את חבירו על ידי ערב' (בדגש על סוף המשנה דברי רשב"ג בנוגע לערב על כתובת אשה).
 - גמ' שם בדף קעד: 'משה בר עזרי' עד 'בתר עניא אזלא עניותא'.
 - וראה פירוש רבנו גרשום מאור הגולה שם.
 - וראה שיטה מקובצת בשם הרא"ש שם.
- נודע ביהודה סי' קיד' ביישוב הקושיות על שיטת האור זרוע.
- הלכות מתוך סדר הגט בשולחן ערוך אבן העזר ודברי המפרשים שם.

דברים פרק כד, א-ג

פי יקח איש אשה ובקעה ויהיה אם לא תמצא הן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר פריית ונתן בידה ושלחה מביתו: (ב) ויצא מביתו וקלחה ויהיה לאיש אחר: (ג) וישנאה האיש האחרון וכתב לה ספר פריית ונתן בידה ושלחה מביתו או כי ימות האיש האחרון אשר לקחה לו לאשה:

תרגום המיוחס ליונתן - תורה דברים פרק כד

אָרוֹם יִסֵּב גְּבוֹר אֵימָא וְיִיעוֹל עֲלֶיהָ וְיִהְיֶה אִין לָא הִשְׁפָּחַת רְחֻמִּין בְּעֵינֵי אָרוֹם אֲשֶׁפַח בָּהּ עֵבִירַת פְּתָגָם וְיִקְתוּב לָהּ סֵפֶר תִּירוּכִין קָדָם בֵּי דִינָא וְיִתֵּן בְּרִשׁוּתָהּ וְיִטְוִיל יְתָהּ מִבֵּיתֶיהָ: (ב) וְנִפְקַת מִבֵּיתֶיהָ וְתִהְיֶה לְגִבְרָא אֲחֵרָן: (ג) וְאֶכְרִיזוּ עָלֶיהָ מִן שְׁמַיָא דִּיכְסִינְהָ גְבָרָא בְּתַרְאָה וְיִקְתוּב לָהּ סֵפֶר תִּירוּכִין וְיִתֵּן בְּרִשׁוּתָהּ וְיִטְוִיל לָהּ מִבֵּיתֶיהָ אוֹ אֶכְרִיזוּ עָלֶיהָ וְיִמּוּת גְּבָרָא בְּתַרְאָה דְנִסְבָּה לִיהָ לְאַנְתוּ:

תרומת הדשן סימן רמח

שאלה: הא דמסקינן יום שפוסקת בו אינה עולה לספירת שבעה נקיים ובעינן שבעה שלמים שאינם חסרים אפילו משהו, אם כבר התחילו הקהל להתפלל ערבית ועוד היום גדול יכולה להפסיק באותה שעה ולא אמרינן הואיל ועשו הקהל ליום זה לילה לענין ערבית יחשב נמי כיום של מחרת ולא תועיל לה הספירה ביום זה, או דלמא תועיל דהא מ"מ לאו לילה הוא יועיל או לאו?

תשובה: יראה דיש להחמיר דלא תפסיק בטהרה אלא קודם תפילת ערבית, אבל לאחר תפילת ערבית הואיל והתפללו כבר, או אפי' אם היא לא התפללה אלא הקהל התפללו כבר, עשו אותו מקצת היום לילה לענין תפילה, שוב אין לעשותו יום לענין הפסיק / הפסק / בטהרה, שהרי לעולם צריכה להפסיק בטהרה קודם הלילה של יום תחילת הספירה, שאם תמתין אפי' רגע אחד בלילה שוב אין היום עולה למנין ז' כדמוכח קצת בפירוש" בטועה דפ' המפלת. ובנ"ד נמי חשבינן לאחר תפלת ערבית לילה, וכעין זה כתב מהר"ם בהלכות שמחות שלו לענין אבילות דמי שהתפלל ערבית ועודנו יום קודם זה"כ =צאת הכוכבים= ושמע שמועה על מתו אינו מונה אלא מיום של מחרת, ואותו יום אינו עולה לו הואיל וכבר התפלל ערבית תרי קולא לא עבדינן ע"כ. וכן ראיתי אחד מהגדולים שפסל גט שנתן לאחר שהתפללו קהל ערבית אף על פי שהיה עודנו יום. וכן כתב לי אחד מן הגדולים בתשובה שגדול אחד רבו פסל גט שנתן לאחר ערבית והטעם משום דכתב בתשובת א"ז דאשה שקבלה גיטה בלילה אינה מגורשת. ואף על גב דאחד מהגדולים שכתב לי בתשובה לא רצה לדמות נ"ד לדין אבילות וגט, וחילק משום דאותו / דאותה/ שעה דמתפלל ערבית עד הלילה אינו אלא כמו סניף ותוספת ליום שלאחריו ואינו עיצומו של יום, ולכך לענין אבילות וגט לא חשבינן ליה כיום דהא סניף הוא ותוספת ליום שלאחריו, אבל לענין ספירה לא קפדינן אלא מעיצומו של שבעה ימים ולא על התוספת ע"כ דעתו. ונראה דדוחק הוא לחלק הכי למיעבד שעת תפילת ערבית סניף ותוספת של יום שלאחריו ולא שיהא מעיצומו של יום, דהא כתיב ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה ומיניה ילפינן שלשה /שלוש/ תפילות לכל יום ערבית ושחרית ומנחה, ולדברי אחד מן הגדולים לא היינו מתפללין רק שתי תפלות בגוף היום. ותו בגט נימא נמי דלא פסלינן אלא כשנתן בעיצומו של לילה, והוה ניחא טפי לומר הכי משום דהסניף ע"כ לאו לילה היא כמו שעיינו רואות, ונתינת הגט דפסול מגזירת הכתוב בלילה היינו דוקא לילה ממש.

ספר אור זרוע חלק א - שאלות ותשובות סימן תשמח

ונראה בעיני דאשה שקבלה גיטה בלילה שאינה מגורשת דתחילת דין שפטינן ביום ולא בלילה כדתנן פ' אחד דיני ממונות דיני ממונות דנין ביום וגומרינן בלילה ואמר' בגמרא (סנהדרין לד) מנא הני מילי א"ר אחא בר פפא דאמר קרא ושפטו את העם בכל עת וכתוב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחילת דין ולילה לגמר דין. ואין לומר דמצוה בעלמא קתני מיהו אם התחיל בדינו בלילה בדיעבד כשר דינו. דהא ר"א מפסיל חליצה בדיעבד משום דסבר חליצה כתחילת דין דמיא. הא למדת דאם התחיל בדינו בלילה דאפי' בדיעבד דיניה לאו דינא הלכך נתינת הגט בלילה לא הויא נתינה ואינה מגורש' דמשפט כתיב ביה כההיא דפ' המגרש (גיטין פח) דאביי אשכחיה לרב יוסף דהוה קא מעש' אגיטא א"ל הא אנן הדיוטו' (תנן) [אנן] ותני' אר"ט כ"מ שאתה מוצא אגוריות של עכו"ם אף על פי שדיניהם דין אי אתה רשאי להזדקק לפנייהם שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם ולא לפני עכו"ם לפנייהם ולא לפני הדיוטות (אלא) [אלמא] דהאי קרא דאלה המשפטים מיירי נמי בגיטין ומשפט פסול בלילה (אבל) [אפי'] בדיעבד כדפרי'.. ואף על גב דמייתי לה אעישוי גט ולא אשכחן דמייתי ליה אנתנית גט אפי' ליכא למימר דדוקא אעישוי כתיב ואלה המשפטים ולא אנתניה..

תומים סימן ט ס"ק ב

ומה שכתב הרמ"א שם דגט אין צריך בית דין, אמת דכן משמע בגמרא (ב"ב קעד ב), אבל בתוס' בקדושין ד' ט' (ע"א) דבור המתחיל הא לא דמי כתבו גם כן דהגט הבעל כותב בבית דין, ע"ש, וכן מצאתי בתרגום יהונתן לתורה על פסוק (דברים כד א) וכתב לה ספר כריתות דכתב ליה בתרע בית דינא עיין שם, ומזה בא מנהג דצריך בית דין בגט.

שו"ת חיים שאל חלק א סימן לט

(ו) מדינא אין סדור הגט ונתינתו טעון בית דין וכמ"ש בש"ס בתרא דף קע"ד ע"ב ובערכין דף כ"ג אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש וכ"כ מרן בב"י דאין צריך ב"ד סוף סימן קל"ו וכ"כ מור"ם סימן קנ"ד בסדר הגט. אך בתרגום המיוחס ליונתן פ' תצא כתוב ויכתוב לה ס' תרוכין קדם בי דינא וראיתי בס' אורים ותומים ח"מ סי' ט' בתומי' סוף ס"ק ב' כתב דמזה נתפשט להצריך ב"ד בגט ע"ש ושמענו מפי מגידי אמת דהיו רבנים דכל אחד בעירו מסדר הגט הוא לבדו. אמנם ברוב תפוצות ישראל נהגו לסדר הגט בב"ד של ג'. אמנם נראה דלא נהגו כן משום הכתוב בתרגום הנז' דודאי אין לחוש כיון דבתלמודין קאמר איפכא ואעיקרא כבר כתבנו במקומות אחרים דאין זה התרגום מיונתן. ולא חשחין אנחנו ליה נגד הש"ס והפוסקי' אמנם יען הלכתא רבתי לגיטין ורבו דקדוקיהו נהגו שיהא בב"ד. ויש מקומות שנהגו לאסוף רוב חכמי העיר הבקיאים. וכבר נטו ללון רבני עה"ק חברון על מורינו הרב מהר"א יצחקי בבחרותו על שלא הזמין שאר חכמי העיר לגט כמ"ש בס' אורים גדולים ע"ש. ומה שהביא עוד בס' אורים ותומים דמהתוס' בקדושין דף ט' ע"א ד"ה הא לא דמי האי שטרא מוכח דבעי ב"ד שכתבו דגט הבעל כותבו בב"ד. לא שמא מתיא דהוראה יראה דתיבת בב"ד שכתוב בתוספות אין לו ענין ומוכח מדברי מהרש"ל ומהרש"א דלא גרסינן ליה ע"ש ודוק.

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אבן העזר סימן קיד

אבל מה אעשה ואני עפר ואפר תחת כפות רגלי הא"ז וצריך אני לקבל דמיון שלו ולבטל דעתי. ופקחתי עיני לראות מה יאמרו יתר רבותינו הראשונים בדבר זה וראיתי אור גדול המסייע לדברי הא"ז ומנו רבינו המובהק אשר מפי פירושו אנו חיים בכל הש"ס רש"י ז"ל במשנה בריש סנהדרין החליצה והמייאונין בשלשה וז"ל רש"י החליצה בג' ביבמות יליף לה בפ' מ"ח, המייאונין יתומה קטנה וכו' יוצאה בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה תחתיו ובשלשה בעינן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון היינו גט שהוא להוציא מקידושי תורה דומיא דהכי תיקנו מיאון לקידושי קטנה שהוא דרבנן שיהיה בשלשה, וא"כ מוכח דגט צריך שלשה. 2, 3 ואפי' בלי דברי רש"י מדברי המשנה בעצמה דהצריכה למיאון שלשה מכלל דגט בעי שלשה דאל"כ וכי ס"ד להחמיר במיאון דרבנן יותר מגט של תורה. 4, 5 ואף דלא קי"ל כהך סתמא וסגי במיאון בפני שנים כמפורש ביבמות ק"ז ע"ב בש"א בפני ב"ד וב"ה אומרים בפני ב"ד ושלם בפני ב"ד אלו ואלו מודים שצריך שלשה ר"י ב"י וראב"ש מכשירין בשנים אמר ר"נ הלכה כאותו הזוג היינו כיון שמיאון דרבנן לא אחמירו בה כמו גט אבל מהי תיתי לפסוק בגט שלא כדעת המשנה במה שלא מצינו חולק. והנה אחר היישוב אמרתי שלולא דברי רש"י מדברי המשנה אין ראיה והטעם דצריך במיאון ב"ד אף דגט סגי בשנים הוא משום דגט הבעל נותן הגט מעצמו והוא מגרשה וא"צ ב"ד אבל מיאון שהיא ממאנת בע"כ של הבעל אף שהקידושי דרבנן צריך ב"ד שיהיה בכחם לעקור קידושי דרבנן בע"כ של הבעל. אבל מדברי רש"י שכתב כעין דאורייתא תקון הדבר מוכרח בודאי. ומעתה יש לנו שני עדים ברורים שגט צריך שלשה ונשובה ונראה לסלק מזה כל הסתירות שבתלמוד לנגד זה:

חידושי מהר"ם שיף מסכת סנהדרין דף ב עמוד א

במשנה. החליצה והמייאונין בשלשה. לא תני גיטין ודוחק לומר דסמיד אכ"ש דמייאונין. ונראה דגיטין בפני עדים וא"צ ב"ד דעדי חתימה כרתי או עדי מסירה. רק מ"ש רש"י במייאונין ובשלשה בעינן דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון [אף דגיטין נמי דאורייתא וסגי בשנים] צ"ל דמדמה מיאון שהוא באמירה אי אפשי בפלוני לחליצה שהיא באמירה לא חפצתי לקחותה:

רבי עקיבא איגר מסכת סנהדרין דף ב עמוד א

מתני' והמאונין. פש"י ובשלשה בעינן דכל דתיקון רבנן כו'. בפשוטו היינו למיאון דקידושין דרבנן תיקנו כעין דאורייתא. דהיינו גט דקידושי דאורייתא וא"כ מוכח דגט כריך להיות ב"ד ג' וזאת תמוה לכאורה הא בפ"ט גיטין מבוחר דלר"א דע"מ כתיב ונתן לה בפני עדים. ולר"מ משמע דכיון דע"מ כתיב א"ל ליתן בפ"ע (אלא דתוס') כ' בשם ר"ח דמ"מ כריך ליתן בעדים לאין דבר שבערוה פחות מ' (א"ל עכ"פ משמע דל"ל רק בפני ב' עדים. וכן בפ"ק גיטין גבי צפ"נ איכא פלוגתא א"ס כריך ליתן בפני ג' להעיד בפני ב' עדים, או דמהני בפני ב', א"ל דא"ל לכ"ע נתון בפני ב'. א"ח"ז רב מלאחי פ"עמ"ד בזה בתשובת נודע ביהודה מ"ת.

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אבן העזר סימן קיד

ולכן נלע"ד דודאי נראין דברי הב"ב בס' קל"ו שאינו יודע מה ענין דין לגט. ואמנם הב"י הביא שם רק דברי התה"ד אבל לא הביא דברי הר"א מזרחי ושם מפורשים דברי הא"ז בטעמן שהוא דין משום דיני ממונות דשייכי ביה גביית כתובה ושאר דברים וכמו כן פטירת הבעל מפרקונה ושאר דברים וכל זה בנושאה אבל ארוסה דליכא כתובה ולא תנאי כתובה ואין לבעל שום זכיה בנכסי ארוסתו ולא שום שיעבוד וחיוב נגדה ואפי' לדעת קצת פוסקים דארוסה יש לה עיקר כתובה מתק"ח מ"מ כיון שעכ"פ שאר כל זכויות אין לארוסה בה ולא לארוסה שום שיעבוד על הארוסה וא"כ אם פרע לה הכתובה בשעת הגט קודם שנתנו לה שוב אין כאן דיני ממונות בשלמא נשואה ע"י הגט פקע זכותו וביורשתו ונפטר הוא מפדינה ומזונותיה ושייך תמיד דין ממון בגט הא ודאי שהגט של ארוסה אינו ענין לדין וא"כ א"צ תלתא. ומעתה כל ראיות הנ"ל אינם סתירה לדברי הא"ז שהם מצד עצם הגט דברו ונ"מ לגט ארוסה אבל בגט נשואה צריך תלתא משום ד"מ שבו ודעת הא"ז שאפי' דייעבד מעכב ורש"י שכתב בריש סנהדרין המייאונין בשלשה משום דכעין דאורייתא תקון ג"כ יש בו משום ד"מ שהרי נוטלת בלאות ואינו יורשה ואינו אוכל פירות ופטור מפרקונה אלא שאפי' קודם המיאון עיקר הזכיה שיש לבעל בה הוא מצד קידושי דרבנן וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וזכה בכל הדברים שזוכה הבעל באשתו וממילא גם במיאון יש דין ממון ולכך היא בשלשה: